Kvinnor Svenska kyrkan

Kvinnoglöd

Nyhetsbrev från Kvinnor i Svenska Kyrkan Nr 2 2023

Mariafromheten är stark i samers kristendom

KviSks konferens Våreld ägde rum i maj i Umeå – som ligger på mark som tillhörde Rans sameby från Ammarnäs. Deras renar vandrade längs Vindelälven, sedan längs Umeälven.

Ordet same betyder 'människa'.

Detta var något av vad deltagarna i Våreld fick veta av Lena Maria Nilsson, skogssame. Hon jojkade klimattoppmötet i maj. Hon jojkade Maria. Hon berättade att det inte var Sverige som kristnade samerna.

Marias roll i samisk kristendom växte fram bland annat genom inflytande från rysk-ortodoxa kyrkan, men också med drag från den samiska trons gudinnor. Sid 3

Lena Maria Nilsson jojkade och berättade för Vårelds deltagare. Foto: Elisabeth Enger

Edgardh efterlyser en allians mellan utsatta

– Jag hoppas och tror att feministteologin ska inspirera till en mer medveten och profetisk liturgi i våra kyrkor. När man ser i backspegeln är den feministiska teologin en frisk och ostyrig källåder som ger nytt syre och ställer obekväma frågor, säger Ninna Edgardh, professor emerita i teologi, sade hon på Internationella kvinnodagen i år, i en drygt timslång föreläsning på Youtube, se länk på s 2

Samtidigt som vi behöver förbli feminister måste vi se till mångfalden av förtryckande strukturer. Det behövs en allians mellan olika utsatta grupper, med fokus på kvinnorörelsen. Vi måste både lyssna och höja våra röster för att höras.

Läs Ninna Edgardhs krönika på sid 2

Kalhyggen eller hyggesfritt?

Ska skogen ge reda pengar eller rakspån och stödben i klockstaplar, få återställda torvmarker och binda kol?

Kyrkan och skogen – en flim om skogsförvaltning kan strömmas fritt från Svenska kyrkans hemsida. En halvtimmes översikt över hur kyrkans skogar förvaltas i dag och hur de skulle kunna förvaltas i framtiden.

https://www.svenskakyrkan.se/prastlonetillgangarna/kyrkan-och-skogen--en-film-om-virke-varderingar-och-vagval

Ekoteologi, klimat och fred på Våreld

Härska och råda eller bruka och vårda kallar David Wiljebrand sin forskning inom ekoteologi.

– Det är ett existentiellt problem, att vi hela tiden vill framåt, fortare, mer och uppåt, sade han under Våreld.

– I Bibeln ser vi att Israels lag sätter tydliga gränser för överutnyttjande, även många bibelställen i Nya testamentet talar om detta. Människan har mycket makt, men också ansvar att välja, sade han.

Vårelds tema var Fred på jorden – fred med jorden. KviSks vårkonferens inleddes med en rapport från projektgruppen genom Marianne Staaf-Gälldin samt en föreläsning i ekoteologi av David Wiljebrand, doktorand i Nya testamentets exegetik vid Umeå universitet. S 4

Biskop Martin In memoriam

Den 19 maj hölls begravningsmässa för biskop emeritus Martin Lönnebo i Linköpings domkyrka.

KviSk minns särskilt Martin Lönnebo från i fjol då han gav oss välsignelsen efter mässan som avslutade Våreld i Vårdnäs, Linköpings stift. Därefter var vi med då han invigde frälsarkransvandringen vid stiftsgården.

Sorg och glädje förenas hos oss i Kvinnoglöds redaktion och i vår förening när vi minns Biskop emeritus Martin. Tacksamhet för Martin och allt han givit. Sorg över alltings förgänglighet. *genom Elisabeth Enger*

KviSks fokus 2023: Skapa delaktighet...

andlighet - engagemang - gemenskap - kvinnokraft

Att höras och att lyssna

Åååå kvinnor, ååå kvinnor, vi måste höja våra röster för att höras…

Det var då det. Eller?

I en uppmärksammad intervju i Dagens Nyheter för en tid sedan säger författaren Johanna Frid att 68-generationen måste sänka sina röster. ”Ni måste vara tysta ett tag. För att andra ska höras.”

Svårsmält?

Johanna Frids nya roman behandlar en yngre kvinnas relation till svärmodern, som beskrivs som en egenkär och världsfrånvänd relik från det förflutna, det vill säga 1970-talets kvinnokamp.

Ninna Edgardh skriver på denna sida om hur decenniers forskning och feministisk kamp tycks ha försvunnit i ett historiskt töcken. Idag är en annan tid. Men hon menar att vi behöver förbli feminister – och samtidigt lyssna.

Så i stället för att tjura, vilket var min första reaktion på Johanna Frids uppmaning att vara tyst ett tag, försöker jag tänka mer på fortsättningen ”För att andra ska höras”.

Krönika

I början av maj hade vi årsmöte och Våreld i Umeå. Stort tack till er medlemmar där som hade ordnat en så innehållsrik och intressant konferens! Elisabeth Enger skriver mer om den i detta nummer. Nästa år blir Våreld i Göteborg och vi önskar planeringsgruppen där lycka till.

Till sist: Årets fokus för Kvinnor i Svenska kyrkan är ”Skapa delaktighet” och vårt aktuella projekt heter *Fred på jorden – fred med jorden*. Må vi skärpa hörseln och lyssna till skapelsens egen röst, som Ninna Edgardh skriver.

Tysta vatten gungade
medan livet ännu fanns,
som en vagga tom,
som väntar på nytt liv.
Då svävade Guds Ande
över vattnet, allt blev ljus.
Som en moderfågel
bar hon livet fram.

Ur Sv Ps 718 Text och musik Gordon Light

I tro och förtröstan
Bulle Davidsson
ordförande

Jordens barn ropar med skapelsen

Vi måste höja våra röster för att höras är en sång från sjuttiotalets kvinnorörelse. Erfarenheten av att vara kvinna stod i centrum och tänktes överbrygga andra tänkbara skillnader mellan rösterna i kören.

Men vart tog feminismen vägen sen? När jag publicerade min avhandling, *Feminism och liturgi*. En ecklesiologisk studie (2001) skulle alla vara feminister, till och med statsministern. Svenska kyrkan arbetade på en ny gudstjänsthandbok som den djärvt proklamerade skulle präglas av ett könsinkluderande språkbruk.

Ninna Edgardh
Foto: Mikael Wallerstedt

Sen dess har vi både haft en kvinna som ärkebiskop och som statsminister. Få talar idag om feminism. Kanske för att den stannat vid en ytpolish. En feministisk utrikespolitik kan plötsligt avskaffas, som om det inte handlade om att rädda livet på fattiga kvinnor och barn. Den nya gudstjänsthandboken är färdig, men i den långa processen hann barnperspektivet bli trendigare än könsperspektivet och Gud förblev Herre och Konung.

Idag hör jag nya kvinnor längta efter ”det feminina” i kyrkorna. Vad handlar det om, undrar jag? Mer mänsklighet, tycker jag mig höra. Bredare representation, i både ledning och språk, tycker jag mig också höra. Samtidigt förefaller längtan nyväckt och utan historia. Den forskning och den feministiska kamp som förts i decennier, för att inte säga sekel, tycks ha försvunnit i ett historiskt töcken.

Feminism...

För det visade sig ju då, för länge sen, att den gemensamma kvinnoerfarenheten i praktiken inte var så gemensam. Att klass och etnicitet, ålder, sexualitet och religion visst hade betydelse. Jag och mina forskarkollegor sökte komplicerande begrepp för att förstå de strukturer som osynliggör och underordnar, på olika grunder samtidigt. Kanske blev det för krångligt med teorier om intersektionalitet och queera normbrytanden. Men nog skulle väl denna forskning ha något att lära oss än idag?

För alla de tystade rösterna behöver få höras. Idag kanske inte minst atmosfärens upphettade stön och de hotade arternas plågade suckar. Skapelsens egen röst längtar efter att ta sin rättmätiga plats i kören av mänskliga röster och vi måste maka på oss och låta det ske.

Sambanden finns där

Samtidigt behöver vi förbli feminister och se till mångfalden av förtryckande strukturer. Det är mycket att hålla ihop. Men det behöver få höra samman, helt enkelt för att sambanden finns där, i verkligheten. Vapenskrammel och stängda dörrar mot det främmande hjälper ingen på lång sikt, lika lite som idealiserande drömmar om ”det feminina”. Vi måste både lyssna och höja våra röster för att höras.

Ninna Edgardh
professor emerita i teologi

https://www.youtube.com/watch?v=EVcuoab6750

Kvinnoglöd nr 2/2023 Årgång 12. Kvinnoglöd är ett nyhetsbrev från Kvinnor i Svenska kyrkan, KviSk, och ges ut 4 ggr/år, även på hemsidan www.kvinnorisvenskakyrkan.se. Nyhetsbrevet trycks på miljövänligt papper hos Silanders Grafiska AB i Göteborg
Manusstopp för nästa nummer: Fredagen den 15 september 2023.
Ansvarig utgivare: Bulle Davidsson. *Redaktör:* Elisabeth Enger. *Redaktionsråd:* Gunilla Bäckström, Luleå stiftsgrupp, Marianne Staaf-Gälldin och Berit Larsson, båda Härnösands stiftsgrupp, Karin Hedner, Lunds stiftsgrupp.

Mariamaljan hyser Jesu hjärta

Lena Maria Nilsson är till vardags doktor, folkhälsoforskare och projektkoordinator vid Umeå universitet. Hon bar en kopia av sin mors kolt, den som hennes mor bar när hon försvarade sin avhandling. Lite annan storlek bara.

Vid halslinjen finns barmklädet. Där det röda bandet, om det sitter utanför det gröna, signalerar att personen är gift. En rand nedtill på kjolen visar att flickan är okonfirmerad, två ränder när hon konfirmerats. Skogssamerna har ett vävt bälte, med jämnt antal tofsar för kvinnor, udda för män.

Saarakkas jojkar blev Marias jojkar

Lena berättade om samisk kultur och religion. Hon jojkade Maria, hon jojkade klimattoppkonferensen i maj.

Kvinnan går före i samernas religion och kultur. Samerna har alltid hyllat den kvinnliga visdomen.

Saarakka blev Maria

Saarakka, en av modergudinnan Maderakkas tre döttrar, tog över de egenskaper som man tillskrev Maria; som att hon kan gå på elden. Man högg vedträn som klövs lite i ena änden, när kvinnan skulle föda. Saarakkas jojkar blev Marias jojkar.

Det är den som är mor till någon som är viktig i samisk kultur. Du ska lyssna på Jesus eftersom han är son till Maria.

Den viktigaste helgdagen bland samerna är Marie Bebådelsedag, den 25 mars. Då vänder sig renkalven i vajans mage. Även Kyndelsmäss, då Maria bar fram barnet, i början av februari är viktig.

Mariafromheten visar sambandet med ryskortodoxa kyrkan som hade stort inflytande på samisk tro, bland annat genom ryska missionärer och klosterbyggen på Kolahalvön.

Mariamaljan, smycket som Lena bär, är tydligt inspirerat därifrån, med ett krönt gotiskt M och Jesu hjärta dolt i Marias mage. Lenas Mariamalja är formgiven av Randi Marainen.

Lena rekommenderade den alldeles nya filmen *Låt älven leva* som går på Folkets bio. Det är en spelfilm som handlar om en kvinna med samiska rötter, under striden om Altaälven på 1980-talet.

Lena hänvisade även till Birgitta Simmas bok *Samiskt kyrkoliv*. I boken fördjupas samernas tidiga kontakter med kristendomen, kanske redan under vikingatiden, då Karasjok var handelscentrum i norr, genom handelsförbindelser med brittiska öarna och Ryssland.

Det behövs en dialog inom kyrkan om hur kulturella uttrycksformer kan användas för att gestalta evangeliet.

Tag av dig skorna!

”I det samtalet behöver olika samiska perspektiv höras och majoritetskulturen ta av sig skorna i respekt.” Det skriver Birgitta Simma i *Samiskt kyrkoliv (2022)*. 350 sidor kyrkoliv kan låta tungt och mastigt, men Simmas bok är intressant, lättläst och ger en helhetsbild av samernas liv i dag, historiskt, kulturellt, teologiskt och kyrkligt.

Med många vackra bilder visar hon samisk konst och konsthantverk som pryder kyrkor i Sápmi, berättar om samisk musik i kyrkorna, redovisar var gudstjänster hålls på samiska. Men konstaterar att det behövs mycket mer för att samerna ska känna samhörighet med Svenska kyrkan i norr.

Text och bild: Elisabeth Enger

Hon skrev ned samernas vilja

Karin Stenbergs (1884 – 1969) vilja var stark. Vid sex års ålder började hon inse skogssamernas svåra situation. Hon lärde sig tidigt läsa, visste att hon måste utbilda sig, och utbilda andra.

Hennes far sålde av renar för att bekosta hennes utbildning till lärarinna. Hon hoppade av seminariet i Jokkmokk, då lärarinnan, från Skåne, underkände henne i samiska. Karin talade arvidsjaursamiska, som haft skriftspråk sedan 1700-talet, och lärarinnan kunde bara jokkmokksamiska.

Karin fortsatte läsa vid ett annat seminarium. Karin arbetade i 40 år i skolor i Arvidsjaurs kommun.

Skogssamerna var förtryckta av svenska staten, men sågs inte som ”riktiga” samer. Bland annat grundade Karin Arvidsjaurs sameförening, tog initiativ till Samernas folkhögskola och till Svenska samernas riksförbund, uppvaktade regeringen och skrev boken *Dat läh mijen situd! Det är vår vilja! en vädjan till den svenska nationen från samefolket* (1920). *Elisabeth Enger*

www.skbl.se/sv/artikel/MariaKatrinaKarinStenberg, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (artikel av Anne Heith)

Kristina från Skara ny styrelsemedlem

Kristina Gustafsson Bonnier, Skara, är ny medlem i KviSks styrelse. Har i hela sitt yrkesliv arbetat i landstinget i Stockholm som habiliteringskurator och rådgivare i frågor om sällsynta diagnoser. Har bott i biskopsgården i Skara sedan 2012 och är pensionär sedan 2020. Kristina är sekreterare i KviSk i Skara stift och har flera andra styrelseuppdrag.

– Frågor om flickors och kvinnors rätt till värdiga liv och alla människors lika värde är centrala för mig, liksom kvinnors förkunnelse och bibeltolkning, säger Kristina, som också ägnar mycket tid åt fyra barnbarn, tre bokcirklar och möten med människor i vår biskopsgård och församlingar.

Bibeln säger mycket om vårt förvaltarskap av Jorden

– Kristendomen är den mest människocentrerade religion som världen har skådat, sade David Wiljebrand.

– Det är en följd av den medeltida kristendom som betonade att människan är satt att råda över världen.

David Wiljebrand tog fram bibelord om skapelsen. Foto: Elisabeth Enger

Nu undersöker Wiljebrand hur Bibeln relaterar till miljöfrågor. Vart är vi på väg? Vad är ett gott liv? Vad gör jag med min skuld, för att jag bidrar till världens förstörelse? Vad sägs i Bibeln om vårt förvaltarskap? Wiljebrand visade på en rad bibelverser där vi kan hämta inspiration, återfinna kristna dygder som tacksamhet, förundran, måttfullhet och ödmjukhet.

– Först då kan skapelsen blomstra, sade David Wiljebrand.

Projektplan utarbetad

Fred på jorden – fred med jorden är namnet på ett treårigt KviSk-projekt med utgångspunkt i mål 16 från Agenda 2030, Fredliga och inkluderande samhällen.

– Vi står inför ett paradigmskifte. I dag ser vi jorden som en levande organism där allt levande samverkar, sade Marianne Staaf-Gälldin när hon presenterade projektgruppens arbete.

Gruppen använder biskoparnas brev om klimatet från 2019 och Svenska kyrkans färdplan för klimatet i sitt arbete. Även i KviSks bok Moder Jord i klimakteriet av Birgitta Nyrinder finns mycket att hämta.

– Projektgruppen har nu gjort en plan som godkänts av styrelsen, berättade Marianne.

Arbetsgruppen kommer att ge styrelsen förslag på uttalanden, upprop och debattinlägg eller förslag till kampanjer att delta i. Tanken är också att stiftsgrupperna kan medverka med att skriva insändare i lokalpressen eller

Med skulpturen Kvinnan i fredsarbetet *som står på Södra Djurgården i Stockholm ville Marianne Staaf Gälldin inspirera. Alva Myrdal och Inga Thorsson i relief på sockeln. Skulptör Peter Linde. Foto: Tobias Persson*

församlingsblad eller annat. Genom Sensus studiematerial kan medlemmarna börja samtal om fred och klimat.

Medlemmarna kan följa arbetet genom nyhetsbrev, KviSks hemsida och här i Kvinnoglöd. Temat avslutades för kvällen med en paneldebatt där Marianne, David samt Gudrun Nordlund från Luleå stift medverkade.

Elisabeth Enger, redaktör

Biskoparnas brev om klimatet
https://www.svenskakyrkan.se/klimatbrevet
Svenska kyrkans färdplan https://www.svenskakyrkan.se/fardplan-klimat

En film om Desmond Tutu

Dokumentärfilmaren Marika Griehsels film A Tree has Fallen - remembering Archbishop Desmond Tutu är en film om fredspristagaren ärkebiskop Desmond Tutu och hans kamp mot förtryck och rasism, försoning och humor.

Marika Griehsel som var SVT:s korrespondent i Afrika mellan 1990 – 2005, deltog i våras när Härnösands KviSk-grupp visade filmen i Östersund och Sundsvall.

Filmen kan strömmas från Svenska kyrkans webb:

https://www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift/kultursamverkan/nyheter/a-tree-has-fallen---filmen-om-desmond-tutu-

Har du bytt adress eller mejladress?

Meddela både din egen stiftsgrupp samt riks medlemsansvariga Solveig Blom på mejl solveigamblom@gmail.com, .

Gå med i KviSk!

Gå in på KviSks hemsida: www.kvinnorisvenskakyrkan.se/bli_medlem

Gå med i ombildade SEK!

KviSks styrelse uppmanar alla ”KviSkare” att även bli medlemmar i SEK, Sveriges ekumeniska kvinnoråd som nu ombildats. Även om du inte hinner vara aktiv. Vår styrelse hänvisar till Sverker Sörlin som motiverar olika medlemskap: Jag är med därför att det är så viktigt att föreningen finns!

Vid ett extra årsmöte i maj valdes styrelse för den nya föreningen. Den tidigare paraplyorganisationen är nu en förening med endast enskilda medlemmar. SEK är det enda forumet i landet för ekumeniskt kvinnoarbete.

I den nya verksamhetsplanen ligger fokus på att hitta former för en ny ELSA-publikation och att arbeta vidare med Världsböndagen. Gå in på

http://www.svekumeniskakvinnor.se/bli-medlem/
Årsavgiften är 150 kr (100 för pensionärer och studenter)